

RAPORT ZE SZKOLENIA:

MONITORING I EWALUACJA DZIAŁAŃ REWITALIZACYJNYCH przeprowadzonego w dniu 04 października 2021 r.

Spis treści

I Podsumowanie wiedzy teoretycznej przekazanej uczestnikom.....	2
• Wprowadzenie do monitorowania	2
• Zasady efektywnego systemu monitorowania	3
• Dobór mierników i wskaźników	4
• Interpretacja mierników.....	4
• Wprowadzenie do ewaluacji	5
II Podsumowanie oraz wnioski z pracy uczestników podczas zajęć praktycznych.....	6
III Wskazówki dla gmin	8
IV Pytania i odpowiedzi.....	10

I Podsumowanie wiedzy teoretycznej przekazanej uczestnikom.

W części teoretycznej szkolenia, obejmującej dwa wykłady (każdy po 60 minut) uczestnicy zostali zapoznani z treściami, które miały na celu uzupełnienie lub usystematyzowanie wiedzy na temat monitoringu oraz dostarczenie podstawowej wiedzy z zakresu badań ewaluacyjnych i wskazówek metodycznych do zaplanowania i nadzorowania sporządzenia raportu ewaluacyjnego programu rewitalizacji w gminie.

- Wprowadzenie do monitorowania
Pierwszy wykład obejmował zdefiniowanie monitoringu, jego celu i funkcji w zarządzaniu realizacją programu rewitalizacji [zob.: materiały szkoleniowe str. 5-7]. Rekomendowano, jakie rozwiązanie optymalne - **powiązanie monitoringu działań rewitalizacyjnych z monitorowaniem rozwoju gminy**. Przybliżono podstawowe zagadnienia korelacji diagnostyki zróżnicowań wewnątrzgminnych (nakierowanych na delimitację obszaru zdegradowanego [dalej: OZ] i ustalenie obszaru rewitalizacji [dalej: OR]) z monitoringiem programu rewitalizacji – zarówno w warstwie programowej (określenia systemu monitorowania w programie) jak i w warstwie realizacji tych ustaleń (tj. faktycznych działań monitorujących realizację programu). Zwrócono uwagę uczestników, na fakt, że **system monitorowania programu rewitalizacji ma wypełniać funkcje kontrolne, nie jest narzędziem analiz prognostycznych** (zazwyczaj wymagającym danych masowych), zatem powinien być „kompaktowy”, dopasowany do tego, co zostało zaplanowane w programie. Podkreślono, że **kluczowe dla jakości monitorowania programów rewitalizacji jest zbudowanie systemu ich monitorowania programu rewitalizacji z dwóch elementów: monitoringu przedsięwzięć (projektów) rewitalizacyjnych oraz monitoringu realizacji celów programu rewitalizacji** [zob.: slajd nr 12, materiały szkoleniowe str.6]. Akcentowano, że **monitorowanie programu rewitalizacji nie jest tożsame (ani metodycznie, ani operacyjnie) z monitorowaniem realizacji poszczególnych projektów**, szczególnie jeśli sprowadzić to jedynie do podania wskaźników produktu i rezultatu poszczególnych projektów. Zwracając przy tym uwagę uczestników na wymagania art. 22 ust.1 ustawy (np. cykliczność) oraz rekomendacje dotyczące powiązania kryteriów diagnostycznych prowadzących do zdiagnozowania OZ i OR (mierniki, kryterium sytuacji kryzysowej) zawarte w dostępnych poradnikach, w tym w opracowaniu pt.: Delimitacja krok po kroku. W tej części szkolenia zapoznano uczestników z koniecznością utrzymania podziału gminy na jednostki podstawowe (analityczne, zastosowanego do diagnostyki delimitacyjnej) do celów monitorowania,

ponieważ jest to warunek poprawnego porównywania zmian w sytuacji społeczno-gospodarczej OR i pozostałych części gminy, a to jest podstawą do wyciągania wniosków z analizy danych i formułowania wniosków w raportach monitoringowych. Przy tym omówiono podstawowe wady i zalety dwóch sposobów podziału gminy na jednostki podstawowe – naturalne albo sztuczne, rekomendując sięgnięcie do wyników badań naukowych z wykorzystaniem technik GIS do wyznaczenia obszarów kryzysowych [zob.: materiał szkoleniowy str. 14]. W tej części szkolenia omówiono także dostępne źródła danych [zob.: materiał szkoleniowy str. 26 -31]. Naświetlono różnice pomiędzy zasobem danych a zasobem informacji, jak również skierowano uwagę uczestników na fakt, że **zasób danych administracyjnych gminy, jest najczęściej wystarczającym źródłem danych dla monitorowania realizacji programu rewitalizacji**. Zgodnie z oczekiwaniami Zamawiającego przedstawiono również zastosowanie i uwarunkowania praktyczne, wykorzystywania systemu informacji przestrzennej (GIS) do monitorowania rewitalizacji oraz tzw. „alternatywne źródła danych” , jako ich przykłady omówiono trzy: WEB RESEARCH – zasoby informacyjne Internetu, poddane weryfikacji, której celem jest ocena wiarygodności i rzetelności danych oraz PRESS-CLIPPING – analiza przekazów medialnych przede wszystkim w celu rekonstrukcji wizerunku podjętych działań rewitalizacyjnych czy GPR (media elektroniczne jak i tradycyjne, głównie o zasięgu lokalnym) oraz źródła powstające poprzez gromadzenie danych przez podmioty prywatne, np. tzw. „rankingi” dzielnic miast pod względem jakości życia (oparte na badaniach jednostek sektora prywatnego). Omawiane treści teoretyczne ilustrowane były przykładami praktycznymi - w tym przedstawieniem i omówieniem porównawczego zestawienia: warstwy programowej systemu monitorowania GPR z warstwą realizacji tych ustaleń (tj. faktycznych działań monitorujących realizację programu), z wykorzystaniem GPR m. Pszczyna i raportu z monitoringu tego programu [zob.: materiał szkoleniowy str. 25] Podkreślono wielokrotnie, że ustalenia nt. systemu monitorowania, przyjęte w programie powinny być realizowane na bieżąco, **należy zachować układ mierników i wskaźników oraz zestawiać ze sobą mierniki aktualnego stanu OR z wartościami charakteryzującym stan OR w diagnozie**.

- Zasady efektywnego systemu monitorowania
Przedstawiono w jaki sposób zaplanować efektywny system monitorowania GPR, w 4 krokach [zob.: materiał szkoleniowy str. 19-20]. Uczestnicy zostali zapoznani z zasadami efektywnego systemu monitorowania, w tym: przedstawiono standardowe elementy systemu monitorowania, narzędzia pomiarowe, źródła danych i kwestię agregacji danych (wyliczania statystyk), standardy prowadzenia monitorowania zmian

i raportowania wyników. Zreferowane podczas wykładu kluczowe zasady efektywnego monitorowania uczestnicy mogli przedyskutować, a przedtem zestawić z konkretnymi uwarunkowaniami delimitacji OR i wobec tego ocenić ich użyteczność, analizując w pierwszej części praktycznej szkolenia przykład GPR m. Bieruń (od delimitacji, przez program, do raportu z jego monitorowania).

- Dobór mierników i wskaźników

Drugi wykład teoretyczny przekazał uczestnikom szkolenia podstawy wiedzy na temat doboru mierników i wskaźników, w tym: **co odróżnia wskaźnik od miernika? Miernik to wielkość opisująca – rezultat pomiaru, natomiast wskaźnik to określona wartość miernika, przyjęta jako sygnalizator – oznaka obecności zjawiska (problemu) czy osiągnięcia celu.** jakie są podstawowe praktyczne zasady pomiaru (stanu [statycznego] lub zmian [dynamicznego]), **rodzaje pomiaru (bezpośredni, pośredni).** Podobnie jak podczas pierwszego wykładu, treści teoretyczne zilustrowano przykładami praktycznymi, np. praktyczną użyteczność teoretycznej zasadę zachowania skali, jednostki czy (ko) relacji pomiarów pośrednich, uczestnicy mogli zweryfikować (i przedyskutować) wobec przedstawione podczas wykładu zestawienia parametrów opisujących sytuację obszaru rewitalizacji (stan wyjściowy) [s.42 GPR m. Pszczyna 2015-2023] z informacjami nt. sytuacji obszaru rewitalizacji w roku 2019 [s.17 Raportu z wdrażania GPR m. Pszczyna 2015-2023. Dotyczy roku 2019]. Omówiono cechy **dobrego miernika : adekwatność, mierzalność, konkretność i jednoznaczność oraz łatwość w pozyskiwaniu danych, surowych do jego wyliczenia.** Treści teoretyczne zilustrowano przykładem, od diagnostyki do monitorowania – ilustrującym metodykę: w jaki sposób można skonstruować miernik realizacji celu GPR „zwiększenie (...), wobec zdiagnozowanej „niskiej atrakcyjności przestrzeni publicznych oraz niskiej jakości i dostępności infrastruktury mieszkaniowej” – prosty, złożony równoważony, złożony ważony; a następnie jak ustalić wskaźnik realizacji takiego celu, przy uwzględnieniu różnej skali zróżnicowań pomiędzy jednostkami podstawowymi gminy i ugruntowanej użyteczności średniej (omówiono podstawowe czynniki wyboru, pomiędzy różnymi rodzajami średniej oraz medianą).

- Interpretacja mierników

Kluczowe dla interpretacji wyników monitoringu PR, jest uwzględnienie kontekstu zmian w OR oraz tła (wewnętrznego i zewnętrznego) [zob. materiały szkoleniowe str. 45]. Zapoznano uczestników z **ekonometrią miast/gmin – dziedziną ekonomii opisującej ilościowe związki zachodzące między zjawiskami w mieście i zmiennymi ekonomicznymi;** zarysowano przy tym jej ograniczenia, różne techniki analityczne

(w tym triangulację), oraz ukierunkowano uwagę uczestników, na konieczność uwzględnienia w interpretacji informacji dostarczanych przez system monitorowania: kontekstu (makroekonomia, legislacja, cykle (wyborcze, gospodarcze, pór roku), kryzysy, katastrofy,(np. powódź) sytuacje wyjątkowe, (np. covid-19), zdarzenia społeczno-gospodarcze o istotnym znaczeniu dla gminy/miasta)), tła (z perspektywy wewnętrznej - jak zmienia się sytuacja w obszarze rewitalizacji na tle zmian zachodzących w gminie/mieście?; oraz z perspektywy zewnętrznej - jak zmienia się sytuacja w obszarze rewitalizacji na tle zmian zachodzących w gminie/mieście?)), skali i tempa zmian (dynamikę, zastój, regres, załamanie, fluktuacja, oscylacja). Wykład obejmował również podstawowe (sygnalne) treści dotyczące wykorzystania mierników jakościowych i badań społecznych (jakościowych) w diagnostyce OZ i OR, które nie tylko dostarczają danych nt. sytuacji w gminie, ale również mogą być podstawą do konstrukcji mierników jakościowych (zmian w OR) dla systemu monitorowania.

- Wprowadzenie do ewaluacji

Podczas tego wykładu zreferowano również podstawowe zagadnienia ewaluacji programów rewitalizacji, w tym: sens (definicyjny) i funkcję ewaluacji, różnice pomiędzy monitoringiem a ewaluacją (na tle audytu i badań naukowych), typy i rodzaje ewaluacji, kryteria ewaluacji, standardy badań ewaluacyjnych i podstawowe narzędzia badań ewaluacyjnych; **monitoring polega na weryfikacji i raportowaniu, natomiast ewaluacja ma na celu ocenę wartości i jakości procesu rewitalizacji** [Inne różnice pomiędzy monitoringiem a ewaluacją ilustruje slajd na str. 47 materiałów szkoleniowych] inne kluczowe treści teoretyczne przedstawione w tej części szkolenia to: planowanie i przeprowadzanie ewaluacji, formułowanie pytań ewaluacyjnych – zreferowano w odniesieniu do przykładu praktycznego (raport ewaluacyjny dla GPR m. Malborka), akcentując fundamentalną dla jakości (użyteczności ewaluacji) rolę pytań ewaluacyjnych (odniesieni do wizji zmian w OR, ustalonej w GPR, dopasowanie do rodzaju ewaluacji – przed, w trakcie, po), zindywidualizowaniu – wobec konkretnych cech społeczności OR oraz jej potrzeb; zaakcentowano również znaczenie oceny efektywności ekonomicznej/ relacji nakłady/korzyści, w badaniach ewaluacyjnych, co zilustrowano przykładem - analizą porównawczą efektywności nakładów finansowych na rewitalizację OR w GPR Malborka, na tle gmin porównawczych, opracowaną na potrzeby badania ewaluacyjnego mid-term tego programu [zob.: materiały źródłowe str. 53].

II Podsumowanie oraz wnioski z pracy uczestników podczas zajęć praktycznych.

Część praktyczna szkolenia składała się z pięciu ćwiczeń - dwóch w zespołach (praca w grupach), dwóch opartych na pracy indywidualnej i moderowanej dyskusji w końcowej części szkolenia.

Tematyka i zagadnienie (problemy), które przedstawiali uczestnicy szkolenia, w podsumowaniu kolejnych zajęć praktycznych, oprócz relacji z pracy i zreferowania jej wyników, obejmowała następujące wnioski:

- Pierwsze zajęcia praktyczne (dot. usystematyzowania i uporządkowania wiedzy nt. monitorowania z wykorzystaniem praktycznego przykładu [GPR m. Bierunia], skłoniły uczestników szkolenia do zdecydowanych wypowiedzi na temat konieczności trzymania się ustaleń programu, co do tego w jaki sposób ma on być monitorowany; uczestnicy wyrażali również opinie, że analizowany przykład uzmysłowił im, jak ważne – kluczowe dla porównania stanu obecnego OR ze stanem, w którym rozpoczęli działania rewitalizacyjne - jest oparcie systemu monitorowania (mierniki) na kryteriach przyjętych w diagnozie; wskazywali również na użyteczność przeanalizowanego przykładu dla przekonania się, że nie można wnioskować o osiągnięciu celów programu, na podstawie informacji o realizacji (produktach) projektów;
- Dziękując za wnioski z zespołowej pracy nad drugim zadaniem praktycznym, które poświęcone było rozwinięciu umiejętności poprawnego dobierania mierników i wskaźników, uczestnicy mówili o tym, że rozwiązanie zadań otworzyło (pokazało, uzmysłowiło), różnicę pomiędzy wskaźnikiem a miernikiem; poza tym zaznaczali, że rozwiązanie pierwszego zadania w tej części szkolenia, pokazało im w jaki sposób praktycznie poradzić sobie w sytuacji, gdy przy ograniczonym zasobie danych trzeba ustalić, jak poprawnie zmierzyć zmiany – czyli skonstruować miernik dla konkretnego zjawiska (celu GPR); podkreślali, że korzystanie z mierników pośrednich wymaga od nich lepszej orientacji nt. związków przyczynowo -skutkowych – tj. powiązania różnych cech czy problemów w OR; ale że jest to sposób, który poszerza możliwości prawidłowego monitorowania, bez nadmiernego rozbudowywania bazy danych (czyli faktycznie daje możliwość bardziej efektywnego monitorowania - dostarcza więcej wiedzy przy takiej samej liczbie danych); na podstawie tego zadania praktycznego, uczestnicy

w podsumowaniu sygnalizowali również, że poprzez wykonanie ćwiczeń, rekomendacje w zakresie doboru wskaźników (mierzalność, trafność, wiarygodność, dostępność) nabrały konkretnej, praktycznej treści – lepiej rozumieją, dlaczego powinni te kryteria stosować (wypowiedzi obrazowały, że to zadanie praktyczne ułatwi kwantyfikację celów GPR, konkretyzowanie obrazu, jaki gminy przedstawiają w wizji stanu OR po realizacji GPR).

- Trzecie zadanie praktyczne, które w założeniu miało być zrealizowane techniką Open Space, przeznaczoną do opracowania konkretnych rozwiązań postawionego problemu – w tym konkretnym zastosowaniu: jakimi narzędziami, wobec niedostatecznego społecznienia monitorowania i ewaluacji GPR'ów, zwiększyć uczestnictwo interesariuszy w monitorowaniu, przyniosło jeden zasadniczy wniosek: społecznienie działań rewitalizacyjnych jest generalnie niskie, niewystarczające a wdrażanie GPR spotyka się z coraz mniejszym zainteresowaniem interesariuszy, przez co trudno obecnie skonkretyzować – jak lepiej uspołecznić monitorowanie, skoro nie udało się jak dotąd zapewnić zaangażowania społecznego na etapie diagnostyki i programowania działań (tworzenia GPR); podczas tych zajęć pojawił się koncepcja lepszego (innego, bardziej konkretnego) włączania Komitetów rewitalizacji w monitorowanie, a szczególnie w ewaluację programów; co później zostało szerzej przedyskutowane podczas dyskusji moderowanej; jako rozwiązanie problemu niewielkiego społecznienia monitoringu i ewaluacji uczestnicy przedstawili następujące wnioski:
  - proces uspołecznienia ewaluacji będzie efektywniejszy, jeśli proces tworzenia GPR będzie bardziej uspołeczniiony
  - interesariusze będą się bardziej angażować (szczególnie mieszkańcy) jeśli ich potrzeby (postulaty, pomysły, wnioski) przedstawiane gminie będą faktycznie uwzględniane, brane pod uwagę i wdrażane, a oni będą o tym skutecznie informowani- zyskają poczucie sprawczości i realnego wpływu na proces rewitalizacji
  - systemy monitorowania będą uspołecznione (będą zakładać, że czynności związane z monitorowaniem podlegają konsultacji społecznej)
- Zaplanowanie procesu ewaluacji, jako czwarte zadanie praktyczne, było dla uczestników
  - szkolenia okazją do wymiany opinii na temat użyteczności badań ewaluacyjnych, przy zazwyczaj krótkim horyzoncie realizacji programów; w realizacji tego zadania uczestnicy wykorzystali pierwszy przykład praktyczny (*case* Bierunia), a uczestniczka szkolenia

reprezentująca to miasto podzieliła się doświadczeniami z opracowania ewaluacji, również w kontekście trudności z monitorowaniem GPR uchwyconych w tej gminie podczas kontroli NIK; uczestnicy dyskutowali i zadawali pytania, a praca kierowana przez trenerkę zarysowała na koniec zestaw wniosków - wskazówek, jak na co zwracać uwagę, planując ewaluację:

- o jakie są ustalenie nt. ewaluacji w GPR, badania ewaluacyjne powinny w pierwszym rzędzie realizować te ustalenia (np. w zakresie rodzaju ewaluacji)
  - o szczególnie użyteczna, ponieważ ma charakter kształtujący, jest ewaluacja okresowa, mniej więcej w połowie realizacji programu;
  - o trzeba zapreliminować (przewidzieć) koszty sporządzenia badań i raportu ewaluacyjnego (gdy planujemy ewaluację zewnętrzną).
- Ostatnie zadanie praktyczne podczas szkolenia polegało na dyskusji otwartej, wokół dwóch tez, odnoszących się do tego, w jaki sposób usprawnić systemy monitorowania i ewaluacji programów rewitalizacji w gminach województw śląskiego. Uczestnicy szkolenia poparli tezę o użyteczności ograniczania liczby wskaźników programowych i projektowych do niezbędnego minimum, a znacząco rozwinęli, kontynuując wnioski z zadania trzeciego, propozycję szerszego, bardziej aktywnego uczestnictwa Komitetów Rewitalizacji, co ilustrowali przykładami ze swej praktyki, potwierdzającymi, że jest to propozycja „perspektywiczna”, ma potencjał usprawniający i uspołeczniający monitorowania, a przy planowaniu ewaluacji Komitety Rewitalizacji powinny zostać włączone w formułowanie pytań ewaluacyjnych.

III Wskazówki dla gmin

- System monitorowania, w zakresie rodzaju i układu mierników, powinien być „zwierciadlanym odbiciem” metodyki diagnozowania OZ i OR, ponieważ tylko takie podejście da możliwość porównania stanu obecnego (w trakcie realizacji GPR, albo jego zakończeniu) ze stanem początkowym;
- Monitorowanie rewitalizacji musi równolegle przebiegać na dwóch polach: projektowym (monitorowanie realizacji poszczególnych projektów) i programowym (monitorowania realizacji celów programu);

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Fundusz Spójności

Szkolenie Monitoring i ewaluacja działań rewitalizacyjnych w ramach projektu Śląskie Programy Rewitalizacji - szkolenia współfinansowane jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020 w ramach projektu Regiony Rewitalizacji

- Koncentracja na projektach w pierwszej fazie realizacji GPR jest zrozumiała, ale nie może przesłaniać (odwlekać) oceny zaawansowania programu, która – prowadzona z perspektywy wytyczonych w nim celów i z użyciem wskaźników realizacji celów, daje odpowiedź na pytanie, czy program przynosi założone rezultaty w OR (zbliża stan OR do nakreślonej w GPR wizji zmian po jego zakończeniu).
- Ponieważ zwiększenie aktywności Komitetów Rewitalizacji wydaje się istotnym czynnikiem dla poprawy jakości monitorowania i ewaluacji programów rewitalizacji, to z uwagi na to, jak również funkcję przypisaną w ustawie Komitetowi Rewitalizacji, zaleca się możliwie wczesne powołanie tego ciała opiniodawczo-doradczego, przy równoczesnym starannym ustaleniu optymalnych zasad regulujących jego skład i zasady działania. Uchwała organu stanowiącego gminy, o której mowa w art. 7 ust. 3, powinna nie tylko umożliwić powołanemu na jej podstawie Komitetowi wypełnianie roli forum współpracy i dialogu interesariuszy z organami gminy, ale akcentować (zaznaczać) kwestie monitorowania i ewaluacji GPR, jako zagadnienia przewidziane dla pracy tego komitetu.
- Zaleca się wykorzystywanie w pracach związanych z przygotowaniem systemów monitorowania, ich modyfikacją oraz planowaniem ewaluacji programów rewitalizacji następujących poradników i raportów, wykorzystanych podczas szkolenia, jako materiały źródłowe:
  - Delimitacja krok po kroku. Metoda wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji na potrzeby Gminnych Programów Rewitalizacji, 2016, Ministerstwo Infrastruktury i Budownictwa;
  - Gminny Program Rewitalizacji. Praktyczny poradnik dla mieszkańców i władz lokalnych, 2018, Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju;
  - Komitety Rewitalizacji w praktyce. Raport z analizy funkcjonowania Komitetów Rewitalizacji w miastach biorących udział w konkursie dotacji „Modelowa Rewitalizacja Miast” oraz realizujących projekty pilotażowe w rewitalizacji, 2019, Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju;
  - Monitorowanie procesów rozwoju na poziomie wewnętrzmiejskim, 2020, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej;

IV Pytania i odpowiedzi

- Czy trzeba robić ewaluację LPR przed przystąpieniem do opracowania GPR?

Obserwacja dotychczasowej praktyki w opracowywaniu programów rewitalizacji skłania do wniosku, że należy zdecydowanie rekomendować przeprowadzanie ewaluacji *ex-post* wdrożonego i zakończonego innego programu rewitalizacji (LPR), zanim podjęte zostaną ewentualne prace nad przygotowaniem kontynuacji działań rewitalizacyjnych w gminie. W taki sam sposób, czyli poprzez ewaluację *ex-post*, należy oceniać również jakość i wartość (w tym dla rozwoju gminy) każdego GPR, którego realizacja została już zakończona. Badanie ewaluacyjne *ex-post*, przeprowadzane nie wcześniej niż po roku od zakończenia ostatniego projektu (przedsięwzięcia) rewitalizacyjnego powinno być stałym elementem dobrej praktyki realizacji programów typu LPR/GPR, gdzie w ocenie wielu specjalistów (Starzewska-Sikora 2007, Przywojska i Morawski, 2018) od dawna istnieje paląca potrzeba unowocześnienia stosowanych mechanizmów zarządzania publicznego oraz poprawy jakości wydatkowania środków publicznych. Ewaluacja jest elementem zarządzania opartego na wiedzy, dlatego stosowane świadomie i zgodnie z profesjonalnymi kanonami (Haber i Szałaj, 2009:11) może znacząco poszerzyć wiedzę o tym, które praktyki okazały się - w warunkach tej konkretnej gminy - skuteczne, a które nie i dlaczego. Ewaluacja odpowie na pytania dotyczące przyczyn uzyskania takich, a nie innych efektów, leżących zarówno wewnątrz programu, a więc np. w jakości doboru celów wobec zarysowanej wcześniej wizji zmian w obszarze rewitalizacji, czy w sposobie organizacji i zarządzania programem, jak i na zewnątrz, w okolicznościach towarzyszących programowi i wpływających na proces rewitalizacji. Tym samym ewaluacja zgromadzi (ew. uzupełni) wiedzę potrzebną przy programowaniu nowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych (w formie GPR) o empirycznie zweryfikowane założenia co do związków przyczynowych, pomiędzy podejmowanymi działaniami w OR a pożądanymi efektami, w konkretnych uwarunkowaniach tej gminy.

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Fundusz Spójności

Szkolenie Monitoring i ewaluacja działań rewitalizacyjnych w ramach projektu Śląskie Programy Rewitalizacji - szkolenia współfinansowane jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020 w ramach projektu Regiony Rewitalizacji

- Czy jeśli wskaźniki oraz dane statystyczne potwierdzają, że obszar rewitalizacji nie został w pełni wyprowadzony ze stanu kryzysowego to można ten sam obszar rewitalizacji wskazać jako obszar rewitalizacji przy opracowaniu GPR?

Jeżeli realizacja projektów zaplanowanych w programie rewitalizacji została zakończona, a zestawienie mierników stanu początkowego (diagnostycznych) i stanu obecnego pokazują, że nie osiągnięto wszystkich założonych zmian, to moim zdaniem zdecydowanie należy przyjąć, że trzeba będzie kontynuować rozpoczęty proces wyprowadzania tego obszaru ze stanu kryzysowego (na nowej podstawie programowej – GPR). Przy tym mają zastosowanie wszystkie rekomendacje przedstawione w odpowiedzi na poprzednie pytanie, a dotyczące ewaluacji *ex-post*. Przy takim „nowym otwarciu” zalecałabym przewidzieć również ewaluację *ex-ante* projektu GPR, dla oceny czy kolejny program tego rodzaju w tej gminie będzie lepszej jakości, a przede wszystkim dla weryfikacji, czy aby nie powtarza nieskutecznych, mało efektywnych działań, natomiast zawiera prawidłowo skonstruowany system monitorowania, przewidujący raportowanie rok do roku. Natomiast, jeżeli realizacja projektów zaplanowanych w programie rewitalizacji nie została zakończona, to wynik porównania mierników stanu początkowego (diagnostycznych) i stanu bieżącego należy w pierwszej kolejności rozpatrywać w kontekście monitorowania i oceny (aktualności, stanu realizacji) wdrażanego programu, a dopiero po zakończeniu wdrażania, jako (ewentualny) sygnał, że przeprowadzona interwencja nie doprowadziła OR do założonego stanu. Rozważając wpływ rezultatów monitorowania programu rewitalizacji i badań ewaluacyjnych, na decyzje dot. przyszłości działań samorządu w zakresie rewitalizacji w gminie należy podkreślić, że za wyjątkiem sytuacji przewidzianej w art. 52 ustawy o rewitalizacji, przepisy ustawy o rewitalizacji nie przewidują „przenoszenia” ustaleń delimitacyjnych pomiędzy programami rewitalizacji różnych typów.

- **Kiedy powinno się dokonać oceny LPR i jakie inne kroki z zakresu monitoringu i ewaluacji podjąć, żeby np. do końca 2022 r. mieć dobrze przygotowany GPR?**

Monitorowanie lub ewaluację LPR należy prowadzić zgodnie z tym, co na temat kontroli lub oceny jakości wdrażania tego programu ustalono w tym LPR. Wobec zawartego w pytaniu dylematu związanego z monitoringiem, zakładam, że program ten nie został zakończony (tj. nie zrealizowano wszystkich projektów). Jeżeli tak jest, a wobec treści przekazanych na szkoleniu okazało się, że system monitorowania w tym LPR nie odpowiada podstawowym rekomendacjom, to należy skoncentrować uwagę na zmianie (aktualizacji) tego programu, najlepiej w sposób kompleksowy, a nie na rozważaniu w jaki sposób do końca 2022 r. mieć dobrze przygotowany GPR, co apriorycznie zakłada, że taki program gminie w ogóle będzie (zawsze) potrzebny. Najlepszym narzędziem do poprawienia, usprawnienia istniejącego programu jest ewaluacja kształtująca – tzw. ewaluacja okresowa, i taką należałoby przeprowadzić.

W tym celu w pierwszej kolejności należałoby doprowadzić system monitorowania do pożądanego stanu, tj. co najmniej określić mierniki (celów LPR) lub uzupełnić bazę danych konieczną dla zestawienia (lub wyliczenia) mierników ustalonych w LPR, na rok rozpoczęcia programu i kolejne, aż do bieżącego. Równolegle należałoby przeprowadzić monitoring realizacji projektów LPR, na II kw. 2021r., z wykorzystaniem ustalonych w LPR wskaźników produktu lub rezultatu każdego projektu, a jeśli ich nie określono, uzupełnić system monitorowania o zestaw wskaźników projektowych i określić te wielkości wg stanu na II kw. 2021 r. Kolejnym krokiem będzie zaplanowanie ewaluacji okresowej zewnętrznej i zamówienie takiej usługi. Kryteria ewaluacyjne, które należy przyjąć jako podstawowe to: trafność [innymi słowy – adekwatność], efektywność i skuteczność. Dobrze przygotowane pytania ewaluacyjne dot. skuteczności programu (np.: w jakim stopniu osiągnięto założone cele LPR? Czy zmiany zachodzące w OR można powiązać z realizowanym

programem? Czy istnieje ryzyko - a jeśli tak to jakie, że w zakładanym horyzoncie czasowym realizacji LPR nie uda się osiągnąć zakładanych zmian w OR?) będą w tym przypadku nie tylko źródłem wiedzy w jaki sposób zmienić ten LPR na lepsze, ale również co do tego, czy istnieją już jakieś merytoryczne (realne) przesłanki, że dotychczasowy obszar działań rewitalizacyjny będzie wymagać kontynuowania interwencji, po sfinalizowaniu projektów zaplanowanych w LPR. W takim przypadku będą miały zalecenia zawarte w odpowiedzi na pytanie drugie.

Źródła zacytowane w odpowiedziach:

- Haber A., Szałaj M., 2009, Ewaluacja wobec wyzwań stojących przed sektorem finansów publicznych. Warszawa: Wyd. PARP
- Przywojska J., Morawski P. (red.), Zarządzanie procesem rewitalizacji. Łódź – Warszawa: Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk, Przedsiębiorczość i zarządzanie, t. XIX, zeszyt 3. część III.
- Starzewska-Sikorska A. (red.), 2007, Instrumenty zarządzania rewitalizacją zdegradowanych terenów przemysłowych oraz obszarów odnowy miejskiej. Białystok: Wyd. Ekonomia i Środowisko.

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Fundusz Spójności

Szkolenie Monitoring i ewaluacja działań rewitalizacyjnych w ramach projektu Śląskie Programy Rewitalizacji - szkolenia współfinansowane jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020 w ramach projektu Regiony Rewitalizacji